

СТУДІЇ

УДК 94:327 (477+4)

Микола Алексієвець, Леся Алексієвець

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ – ОРГАНІЧНА ЧАСТИНА
ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

У статті обґрунтовано єдність української історії із світовою та місце і роль Української держави у складі міжнародної спільноти народів.

Ключові слова: Україна, національна історія, всесвітня історія, міжнародний контекст, Європейський Союз, Європа, світ, міжнародні відносини.

Нині Україна наблизилася до того вирішального рубежу своєї історії, коли винятково важливої ваги набули дослідження, які покликані осмислити завдання нашого народу в континуумі міжнародного виміру, з'ясувати домінуючу історичного розвитку та виявити пріоритетні зв'язки між внутрішнім і зовнішньополітичним поступом країни, її всесвітній контекст. На жаль, український історичний простір, національна концепція створення зовнішньої політики, діяльності України у світовому зв'язку для нас залишаються ще й досі суперечливими і невизначеними. До того ж, в оцінці багатьох важливих для усвідомлення глобалізаційних процесів, євроінтеграції країни, її місця й ролі на міжнародній арені науковці використовують підходи, несумісні з діями України як однієї з найбільших держав на європейському континенті.

Зауважимо, що тривалий час українська історична наука була позбавлена можливостей вивчення історії України в контексті загальносвітового історичного процесу. Натомість, відомо, що історія людської цивілізації позначена всесвітністю розвитку на всіх попередніх етапах. Людство завжди було єдиним. Навіть тоді, коли взаємини між націями і народами за своїми зовнішніми ознаками не лише не мали чіткого вияву, а й були антагоністично суперечливими. Такий методологічний підхід уможливує розглядати людство в його цілісності як соціальний організм, живими членами якого є різні народи й нації. З цього погляду очевидно, що жоден з народів не може жити в собі, через себе й для себе. Життя кожного – є лише певною частиною в загальному житті людства. І український народ за час свого історичного існування виявив себе як органічну складову міжнародної спільноти країн, які, попри всю складність політичних та економічних взаємин, поділяли єдину культурну й суспільну спадщину. Народи є різними, проте їх об'єднує одна Земля та її спільна Історія.

Географічна наближеність до кордонів Європейського Союзу і відсутність чіткої позиції стосовно можливостей, перспектив й наслідків реалізації єврозахідного вибору, відсутність стратегії, що базувалась би на науковій концепції входження у міжнародну спільноту, вимагають наукового дослідження теоретико-концептуальних засад і практики здійснення зовнішніх взаємин України із зарубіжними державами. Такі наукові розвідки актуальні, передусім, у ракурсі утвердження України на міжнародній арені у системі міждержавних відносин, а також відстоювання національних інтересів та геостратегічних пріоритетів у довгостроковій перспективі. Складність ситуації полягає у тому, що Україна, будучи офіційно країною-співзасновником ООН, маючи значний і різнобічний потенціал, не мала до здобуття незалежності відповідного місця й впливовості у міжнародних стосунках, поставала скоріше об'єктом, ніж суб'єктом впливу, відчувала зрештою брак дипломатичних кадрів. Відтак, серед багатьох нагальних проблем, що постали перед Українською державою, зовнішньополітичні посідають винятково важливе місце. Вони пов'язані зі справжнім

суверенітетом країни, її визнанням зовнішнім світом, способами і темпами входження до світового співтовариства, участю в розв'язанні численних питань міжнародної політики. Для України “нормальні” складнощі доповнилися надто потужними імперськими путями, серйозною залежністю від Росії в паливно-енергетичній галузі, проблемами внутрішнього характеру у змаганнях за державну владу. Все це актуалізує міжнародний контекст в українській національній історії.

Зауважимо, що упродовж останніх років вивчення історії України як важливого компонента загальносвітового історичного процесу у її розмаїтих зв'язках із західним світом все гостріше дискутується у вітчизняних політичних колах та привертає увагу науковців. Серед значної кількості праць українських дослідників, які зверталися до історії України в міжнародному контексті, виділимо фундаментальні колективні монографічні дослідження науковців відділу всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України [1–3] та Інституту європейських досліджень НАН України [4–6]. Цій проблематиці присвячено окремі аналітичні праці С. Віднянського [7–9], Ю. Макара [10], І. Арт'ємова [11], А. Гальчинського [12], М. Павловського [13], Ю. Щербака [14], В. Гевко [15], М. Алексієвця і Я. Секо [16], Н. Левицької [17], А. Киридон [18] та ін. Широкий комплекс аспектів вивчення української історії у загальноісторичному контексті все більше займає значне місце в українській історіографії, формуються наукові напрями та школи, створюються окремі наукові журнали та збірники, проводяться всеукраїнські й міжнародні конференції, симпозиуми, розробляються міжнародні науково-дослідницькі проекти із зазначеної проблематики [19]. У запропонованій статті зроблено спробу обґрунтувати нерозривність історії України зі світовою і роль Української держави у складі міжнародної спільноти народів, показати її як органічну частину людської цивілізації. При цьому автори усвідомлюють усю складність і неоднозначність вирішення у ній порушених питань.

Історія України, як й інших країн та народів, є невід'ємною частиною загальнолюдського розвитку і в той же час являє собою цілком унікальну та неповторну його частку, своєрідну цивілізацію, становлення якої проходило під дією світових і європейських закономірностей, оскільки будь-який народ не випадав зі світової історії. Кожний привносить у неї свій, хай не універсальний, але оригінальний і автентичний досвід. Хоча універсальна історія народів тісно взаємопов'язана і піддається взаємовпливам. Народи світу збагачують загальну цивілізацію розумом, знаннями, досвідом, працею, традиціями, культурними надбаннями, врешті-решт своїми життями, створюють спільний світовий цивілізаційний фон, на якому розвивається і вдосконалюється увесь людський рід. Своє місце займає у цьому процесі й Україна. З огляду на це, в основу періодизації української історії, як і історії людства, покладено хронологічно-територіальний, тематично-цивілізаційний та асинхронний історичні принципи. Це означає, що вся історія людства й історія нашої Батьківщини ділиться на періоди, які визначають основні цивілізаційні критерії. До них належать великі територіально-часові етапи, які характеризуються загальними цивілізаційними якостями, такими, як рівень технологічного, економічного і соціального розвитку, ступінь політичної організації суспільства, його культури, побуту, етнічних і релігійних процесів, його участю у синтезі універсальних цивілізаційних цінностей.

Підкреслимо, що цивілізаційна еволюція на теренах сучасної України проходила в різні історичні епохи відповідно до їх викликів. Визначаючи шляхи соціально-суспільного розвитку, Україна завжди враховувала цивілізаційні європейські, а відтак і світові процеси. При цьому зазначимо, завдяки постійним контактам в культурно-політичній та просвітницькій сферах національна спільнота українців у найскладніших зовнішньополітичних умовах Х – початку ХХІ ст. продовжувала існувати в ім'я майбутньої єдності й незалежності. Прилучення України до світових надбань цивілізаційного розвитку простежується від античних часів до виникнення давньоруської цивілізації Київської Русі, її трансформації у складі Литовсько-Польської держави та Речі Посполитої, створення козацької державності за Богдана Хмельницького, функціонування української цивілізації у

складі Російської імперії, Польщі, Австро-Угорщини, Радянського Союзу та виникнення й розвитку сучасної цивілізації доби Незалежності. Нинішній процес унезалежнення й суверенізації Української держави невіддільний від загальносвітового розвитку. Його об'єктивні передумови пов'язані з особливостями утвердження інноваційних технологій виробництва, поглиблення інтеграційних і глобалізаційних процесів, перетворенням знань та інформації, інтернаціональних за суттю, в основний виробничий ресурс суспільства, а також соціалізацією економічного життя, демократизацією політичних інституцій, зближенням духовних цінностей, відстоюваних народами. Україна силою географічного і геополітичного становища уможливило своє інтегрування в європейську цивілізацію.

Українська історія являє у головних рисах повторення основних принципових етапів світової, природно, з характерними Україні особливостями, її впливу на хід міжнародних подій. Упродовж усього буття вона впливає на перебіг світових перетворень не тільки існуванням, важливим геополітичним положенням, але й досягненнями в духовному і культурному житті. Так розвивався та стверджувався Український Всесвіт.

Упродовж століть народи, які населяли терени сучасної України ніколи не стояли осторонь історичних процесів, що справляли вплив на розвиток людської цивілізації. Так було в стародавні часи існування перших цивілізацій Месопотамії та Єгипту, коли Трипільська цивілізація явила світу дивовижні досягнення культури і господарства. Так було в часи кіммерійців, скіфів, сарматів, заснування античних міст у північному Причорномор'ї. Завдяки давньогрецьким переселенцям місцеві жителі цього регіону сучасної України знайомилися з передовими для тих часів грецьким та римським культурними надбаннями, що в свою чергу привело не тільки до виникнення тут своєрідного варіанта культури, а й сприяло подальшому розквіту власних стародавніх народів Північного Причорномор'я. Греки і римляни принесли сюди свої технічні досягнення, високу майстерність, особливо в галузях архітектури, ремесел, мистецтв тощо. Величезна роль нинішніх українських земель в часи Великого переселення народів, розселення слов'ян в місцях їхнього сьогодення проживання.

Визначною подією стало заснування найбільшої на той час в Європі держави Київської Русі, яка відіграла величезну роль як в історії України, так і у світовій. Вона започаткувала державність, традиції якої стали взірцем для багатьох поколінь українського народу в боротьбі за незалежність. Починаючи з часів становлення Давньоруської держави із центром у Києві, цілком не перебувала в ізоляції від оточуючих її та більш віддалених народів. Про неї так чи інакше знали і чули майже в усіх куточках світу, а за правління Ярослава Мудрого Русь утвердилась як справжня європейська країна, стає “ведома и слышима” [6, с. 130]. Об'єднавши під своєю владою східних слов'ян, врятувала їх від знищення і поневолення з боку інших держав і народів. Створення єдиної централізованої держави Київської Русі сприяло розвитку продуктивних сил, прогресові у землеробстві, ремісництві, торгівлі, заснуванню великих міст та виникненню і розквіту мови, писемності, літератури, мистецтва та архітектури, які стали початком розвитку у духовному житті українського, білоруського і російського народів [17, с. 76].

Підкреслимо, що Київська держава на сході Європейського континенту відіграла ту саму роль, що її в Західній Європі відіграла імперія Карла Великого. Впродовж 200 років, вона заступала шляхи східним степовим кочівникам, рятуючи Візантію і Західну Європу від поневолення. Давньоруська держава виступала східним форпостом європейського християнського світу, сприяла розвитку широких торговельних зв'язків з Візантією, Угорщиною, Німеччиною, Швецією, Норвегією, Францією, Англією, Польщею, Чехією і Болгарією [с. 76]. На міжнародній арені авторитет Київської Русі зріс до рівня найпровідніших країн середньовіччя, з нею змушені були рахуватися усі європейські країни. Успішно розширювалися міжнародні зв'язки Русі за київських князів Олега, Ольги, Святослава, Володимира Великого, Ярослава Мудрого. Київська Русь відіграла важливу роль у міждержавних відносинах країн Європи та Близького Сходу. Говорячи “конкретніше про зв'язки східнослов'янської держави з навколишнім світом, – як зазначав відомий

український історик Олександр Моця, – то їх слід характеризувати як різновекторні. Серед пріоритетних країн була Візантія та її чисельні провінції, країни арабського світу та Середньої Азії, Грузія й Вірменія, Волзька Булгарія – на сході та півдні; Германія, Франція, Англія – у Західній Європі; Данія, Норвегія, Швеція – на півночі. Найтісніші контакти відбувалися все ж із найближчими сусідами – Польщею, Угорщиною, Чехією, а також з народами Північного Причорномор'я” [6, с. 134].

У політичному житті Русь значною мірою була пов'язана із Західною Європою. Династичні зв'язки київських князів, як зазначають дослідники, їх кількість перевищувала сотню, участь Київської держави в європейських дипломатичних комбінаціях, коаліціях й війнах, переконливо свідчать, що на той період вона входила в європейську державно-політичну систему і усвідомлювала себе частиною цієї системи. Русь–Україна жила напруженим життям, а її міжнародна політика, це, передусім, рух великої європейської держави на Захід. У цьому контексті важливу роль фактора європеїзації відіграло хрещення Русі. Введення християнства – релігії, загальноприйнятної в Європі, зближувало Київську Русь з європейськими країнами, зміцнювало її позиції на міжнародній арені. Україна–Русь енергійно намагалася приєднатися до європейського політичного процесу, і, здавалося, посіла міцні позиції серед країн Центрально-Східної Європи. Проте дальший розвиток подій завдав сильного удару українській державності. Про це говорить хроніка подій, які засвідчили припинення існування останніх українських державних утворень доби Середньовіччя: незалежного Галицько-Волинського в 1349 р. й удільного Київського князівств у 1471 р., й остаточне опанування українськими землями Великим князівством Литовським та Кораною Польською, а з 1569 р. – і об'єднаною Річчю Посполитою. Зрозуміло, що за таких складних обставин перспективи досягнення Україною незалежності були малообіцяючими. Хоча слід зауважити, що це не привело до зникнення України як суб'єкта міжнародних відносин з карти Європи, її зв'язків із західним світом [6, с. 142]. Перенесення у Литовську державу давньоруської феодальної ієрархічної структури, у результаті чого далі зберігалися давньоруські політичні інститути, що стали елементами реальної влади у новій державній системі. Перебуваючи у складній взаємодії, постійних зіткненнях і взаємопроникненні, українські землі продовжували розвиватися на перехресті різних напрямків європейської цивілізації. Україна виразно демонструє свою приналежність до європейського світу, який переживав появу перших ознак Відродження, викликаного змінами духовного і суспільного життя народів Європи. У надзвичайно складних взаємовідносинах двох типів європейської цивілізації – західної (католицько-протестантської) і східної (греко-православної), Україна прагнула до поєднання обох традицій у життєвій соціально-політичній і культурній синтезі [20, с. 4].

У середині XVI ст. Україна явила світові нову військову організацію, щоб захищати себе від зовнішніх поневолювачів. Так виникає Запорозька Січ – одна із перших республік у Європі, заснована на острові Мала Хортиця Дмитром (Байдою) Вишневецьким у 1553–1554 рр. При цьому зауважимо, що на всіх етапах історичного розвитку Україна переважно у багатьох напрямках соціального становлення йшла одним шляхом з країнами Центральної і Західної Європи. Разом з тим, український народ вносив свої оригінальні форми соціального існування, які були іманентним проявом його власної творчості й стали надбанням світової історії. На нашу думку, такою була новостворена козацька консорція, як колектив людей, об'єднаних спільністю історичної долі, які порвали зі звичним побутом та традиціями [6, с. 142]. Українське козацтво увібрало в себе активні творчі сили усього тогочасного українського суспільства і постійно перебувало у вирі воєнного і політичного життя. Саме козацтво репрезентувало український національний тип в очах всієї Європи. Запозичивши немало від ворожого йому мусульманського світу, козацтво, однак, залишилось типовим європейським соціумом, що відіграв важливу роль у формуванні нових буржуазних відносин в Україні. Пошуки шляхів ліквідації національного і соціально-економічного поневолення України, які демонструвало козацтво та інші стани тодішнього вітчизняного суспільства, мали багато спільного із загальнонаціональними прагненнями та демократичними рухами у

Західній Європі, що, зрештою, знайшло свій вияв у майже одночасному вибуху визвольної війни 1648–1657 рр. в Україні і революцій у Нідерландах та Англії [20, с. 5].

Прикметним є той факт, що Запорозька Січ важливу роль відігравала і в міжнародних відносинах на континенті. За надскладних світових подій другої половини XVII–XVIII ст. козацькі дипломати зуміли знайти своє місце у системі зовнішньополітичних відносин і справляли значний вплив на розв'язання багатьох життєво важливих питань у Європі. У складному переплетенні різноманітних подій на континенті український компонент виступав як самостійний суб'єкт міжнародних взаємин. Зважаючи на це, уряди Росії, Туреччини, Венеції, Австрії, Кримського ханства, Франції налагоджували із Запорозькою Січчю активні дипломатичні відносини, особливо за часів видатного державного діяча, воєначальника і дипломата Богдана Хмельницького. Протягом останньої чверті XVI – першої третини XVII ст. Військо Запорозьке було єдиним європейським суб'єктом міжнародних відносин, здатним загрожувати Османській імперії та імперській столиці з півночі. У цей період козаки здійснили 14 походів тільки в Анатолію та велику кількість у турецьку Румелію [6, с. 147]. Уряди провідних європейських країн намагалися залучити українських козаків до своїх антитурецьких проєктів. Українське козацтво взяло участь у першій загальноєвропейській війні – Тридцятилітній війні 1618–1648 рр., яку вели між собою габсбурзька та антигабсбурзька коаліції за домінування на європейському континенті. Зазначимо, що боротьба Запорозької Січі з Туреччиною та Кримом мала загальноєвропейське значення, оскільки суттєво вплинула на стримування османської експансії на Захід. Запорозьке козацтво в очах Західної Європи стає однією з головних сил, що протистоїть наступу Туреччини на християнські країни. При цьому треба мати на увазі, що на Запорожжя приходили втікачі й з інших країн, зокрема із Молдавії, Польщі, Росії, Білорусі, причому різних станів, що значною мірою робило її інституцією міжнародною, вплив якої сягав далеко за межі України. На Січі організація козаків була на зразок лицарських орденів у Західній Європі, й себе запорожці іменували лицарським товариством. Помітну роль України визнали іноземні держави як рівноправного суб'єкта міжнародних відносин і охоче вступали з нею у договірні відносини. У цей період Україна підтримувала постійні дипломатичні зв'язки з сусідніми Валахією, Кримом, Молдавією, Трансильванією, Туреччиною. Встановили з Україною зв'язки Австрія, Англія, Венеція, Персія, Франція, Швеція. Розмаїті контакти України з країнами Західної Європи, її безпосередня тривала участь у бурхливому політичному житті Центральної Європи, боротьба з турецько-татарською загрозою зробили Україну постійним і незалежним компонентом європейської спільноти.

У зв'язку з посиленням впливу козацької України на міжнародні події доби раннього Нового часу доречним буде зацентрувати увагу на деяких питаннях її внеску у розвиток науки, освіти та культури європейських країн. Історичний процес розвитку українського народу відбувався не відокремлено від культурного і духовного життя інших народів Європи. Незважаючи на різні перешкоди, Україна поряд з іншими зарубіжними країнами відіграла важливу роль у загальноєвропейському культурному процесі. Міжнародні культурні зв'язки України збагатили вітчизняну духовну скарбницю й допомагали духовному поступові інших народів, в першу чергу слов'янських, налагодженню їх дружніх відносин. У цьому континуумі значне місце належить відомій Першій вищій школі України і усієї Східної Європи – Києво-Могилянській академії, яка здобула славу та визнання в європейському культурному світі й гідно репрезентувала Україну на континенті. Упродовж XVII–XVIII ст. КМА була окрасою і духовним центром не лише України, а й усього слов'янського світу, інших зарубіжних країн. Тут навчалась вітчизняна молодь, а також здобували освіту посланці з Росії, Білорусі, Сербії, Чорногорії, Болгарії, Польщі, а також з Угорщини, Молдови, Волощини, Греції, Венеції [21]. Цьому сприяли високий рівень навчання, авторитет київських учених, поширення їх наукових, публіцистичних творів і підручників, активна наукова й освітня діяльність вихованців академії за рубежом. Певну роль відігравало й те, що Київ з Академією виступав визначним осередком православного світу, пропагував ідею союзу християнських церков, і в першу чергу слов'янських, проти

турецької агресії. З великою повагою киевомогилянці висловлювалися про мову, історію, звичаї, культуру інших народів. КМА запозичувала досягнення науки, культури та передової суспільно-політичної думки європейських держав, ділилася своїми надбаннями. Не полишаючи ґрунту національних надбань в царині освіти, виховання, віри, традиції, Академія стає на шлях засвоєння західноєвропейських духовних здобутків, шлях культурного компромісу східної, слов'яно-візантійської, й західної, європейської, культур з підпорядкуванням потребам власного суспільства. Це сприяло духовному збагаченню й культурному прогресові України і зарубіжних країн, зміцненню їх дружніх відносин. Академія була головною ланкою зв'язку між західною культурою і Східною Європою. Цілком природно, що й Києво-Могилянська академія, в цілому українська культура зростали у світовому контексті. Цей міжнародний вимір присутності КМА в українській культурі репрезентував Україну у європейському культурному процесі. Діяльність Київської академії, її вихованців сприяла взаємообміну духовними цінностями з іншими народами, була своєрідним трансформатором спадку європейської цивілізації, збагачуючи тим самим культуру України з іншими народами і роблячи свій внесок у світову. Такий підхід є особливо актуальним сьогодні, у контексті намагань незалежної Української держави відійти від односторонньої орієнтації у своєму розвитку і відновити перервані зв'язки з країнами європейського світу. Історичний досвід Києво-Могилянської академії у справі міждержавного культурного співробітництва є корисним і повчальним для сучасного процесу державотворення в Україні й країнах Центральної та Південно-Східної Європи.

XIX ст. увійшло в історію як період кардинальних перетворень, що змінили якість життя людей, особливо в країнах, які йшли попереду еволюційного руху і певною мірою ставали моделями розвитку для інших, визначило хід людської історії надалі. XX століття – унікальне і неповторне за своєю історичною фактурою, як й інші епохи світової історії. В цілому й окремі періоди – універсальні й всеосяжні з точки зору загальноцивілізаційних процесів [22, с. XIII].

Україна, ставши безпосередньою учасницею двох світових воєн, зазнала колосальних втрат і територіальних руйнувань. Вона – одна з найголовніших за внеском у загальносвітову перемогу над фашизмом. Увійшла в новітню добу, відновлюючи населення і господарство у складних умовах належності до різних державних утворень. Зберігаючи себе, традиції, мову, культуру і прагнення до свободи, українці жили буднями і ритмами імперій, які в різних масштабах й умовах, та усі використовували ресурс українських теренів.

XIX ст. означене для земель сучасної України перебуванням у складі Російської та Габсбурзької імперій, цивілізаційний розвиток яких різнився, а відтак відмінними були тенденції буття українських територій. Участь у декабристському русі, проникнення масонства, феномен Кирило-Мефодіївського товариства (1845) й вироблення першої по суті політичної програми українства, геній Тараса Шевченка (1814–1861), котрий підніс на світовий рівень українську літературу, діяльність цілої плеяди українських митців, літераторів, інтелектуалів, “Руська трійця” (1833–1838) та їх альманах “Русалка Дністрова” (1836), заснування “Просвіти” (1868), “Товариства імені Тараса Шевченка” (1873) і т.д. стали прикметними. Відбувалася поступова трансформація від культурницького напрямку і вимог задоволення національно-духовних потреб українців – до здобуття державного самовизначення [23, с. 232].

XX ст. пронеслося на українських землях новими втраченими і використаними можливостями, трагедіями і тріумфами, спадами і відродженням; в державотворчому процесі – це потенціал української революції, феномен національної радянської державності, перехід від “перебудови” до проголошення незалежності України [24, с. 67–139]. У складних надлюдських умовах біполярного світу народ вижив, більше того, генерував до світової скарбниці проекти, ідеї, витвори людського духу і розуму [25]. Цілий світ представляє буття й діячів зарубіжного українства: Михайло Драгоманов, Іван Багрянний, Іван Лисяк-Рудницький, Олег Ольжич, Євген Маланюк і т.д.

Прагненням до власної державності не судилося збутися на початку ХХ століття, та уже кінець його приніс Україні незалежність, проголошену 1991 р., й визнання з боку інших держав Європи і світу: 2 грудня 1991 р., фактично одразу після референдуму 1 грудня – Польщі й Канади, 4 грудня – Литви і Латвії, 5 грудня – Росії й Болгарії. Упродовж місяця Україну визнали 73 держави світу, у тому числі – Велика Британія (31.12.1991), Ізраїль (25.12.1991), Італія (28.12.1991), Німеччина (26.12.1991), Франція (27.12.1991), США (25.12.1991), Китай (27.12.1991), Японія (28.12.1991) [26, с. 6–12]. Уже у 1992-му – 132 держави, 110 з них встановили з нею дипломатичні відносини [23, с. 330]. Із 191 країни-члена ООН незалежність України визнали і встановили з нею дипломатичні відносини станом на 1 січня 2004 р. 173 країни [26, с. 6]. Світ сприйняв Україну. А перед країною, природно, постали низка завдань, потреба налагодження внутрішнього державного життя, утвердження в системі міжнародних відносин. “Не маючи усталеного досвіду існування в новому суверенному статусі, Україні доводилось одночасно вирішувати принаймні два принципових питання: – розмірковує Степан Віднянський, – насамперед, змінити своє усвідомлення навколишнього світу, бачення власного реального місця в ньому і постійного врахування бурхливої динаміки змін ситуації на світовій арені з метою пристосування до їх наслідків, а також подання світу адекватної інформації про себе з метою забезпечення зміни ставлення до України з боку інших держав і всієї світової спільноти” [27, с. 267]. Кожна держава розвивається у стійких взаємозалежностях з іншими. Й руслі загальноцивілізаційного розвитку. Останній же ці поєднання і залежності дедалі посилює. Сучасний багатополарний світ передбачає “колективне лідерство і солідарну відповідальність. Поворотні моменти в нинішній політиці вказують на те, що в глобалізованому світі, який кардинально змінюється, на порядку дня... питання переосмислення власної місії багатьма країнами, й першочергово – провідними державами світу” [28, с. 9].

ХХІ століття творить нову історію – об’єднує, глобалізує, трансформує, провокує. Нові політичні комбінації, економічні коливання, соціальні зміни, культурні тенденції розвитку, інформаційні зриви на порядку дня, як і зриміші прагнення до єднання, задля пошуку відповідей на світові виклики, адекватного реагування.

Україна реформується. При присутності двоякості, біполярності процесів, вони у суті своїй єдині. Що простежується як у внутрішньому житті, так і її взаєминах з іншими народами і країнами. Болонський процес в освіті, нові риси в мистецтві, яке “відходить від об’єкта у площину дискурсу” [29], власне історіописання. Торують шлях інтелектуальна історія. Як зазначає Ярослава Верменич, “... поступальний розвиток історичного знання змінює просторовий масштаб історіографії – від домінування політично-орієнтованої подієвої історії до концентрації уваги на окремих цивілізаціях, культурах, регіональних особливостях..”, при цьому “...традиція й інновація в історії не протистоять, а доповнюють одна одну. Специфіка історичного знання у тому й полягає, що у ньому завжди є місце для багатоголосся й поліморфності” [30, с. 280–281].

Історія людства єдина. У цьому контексті привертають увагу проекти ЮНЕСКО “Історія людства”: міжнародні дослідження, покликані дати “розширену уяву наукових і культурних аспектів історії людства і взаємної залежності народів і культур та їх вкладу у загальну спадщину” (Резолюція 5.7 II-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, листопад 1947 р.) [22, с. XI], перевидання, пов’язані з серйозними допрацюваннями, а також регіональні історичні праці, що відповідають вимозі децентралізації історичних точок зору й інтерпретацій. Історія України ще має вписатись у цей контекст. Як зазначається у Всезагальній декларації ЮНЕСКО з культурного різноманіття, прийнятій на Генеральній конференції в 2001 р., “культурне різноманіття – етичний імператив, невіддільний від поваги до людської гідності” [22, с. XI]. Проблемно-хронологічно-територіальний принцип, тематичні й регіональні складові, об’єднуючий простір привертають увагу до цих досліджень істориків різних країн і народів.

Україна є членом багатьох міжнародних організацій, які відіграють значну роль в житті сучасного світу, залучає громадян до різноманітних загальноєвропейських та світових акцій, і продовжує вносити свою частку у всесвітню історію. Так, у 1945 році наша країна стала однією з держав-співзасновниць ООН. Здобута незалежність 1991 р. розпочала новий етап у її відносинах з цією потужною міжнародною організацією. Підписано сім ключових міжнародних угод та конвенцій ООН з прав людини, разом з 188 іншими країнами, які підтримали й зобов'язались втілювати в життя Декларацію тисячоліття та Цілі розвитку тисячоліття, що були затверджені на Генеральній Асамблеї ООН [31, с. 9], тобто, активно співпрацює з організацією, діяльність у якій, до речі, визначено одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики. Україна є членом багатьох міжнародних організацій, які не належать до системи ООН. Серед них – Європейський Банк реконструкції та розвитку (з 1992 р.), Міжнародна асоціація з питань стандартизації (з 1993 р.), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (з 1992 р.), Міжнародна організація супутникового зв'язку (з 1993 р.), Парламентська асамблея Чорноморського економічного співробітництва (заснована 1993 р., в тому числі й Україною), Європейська і Середземноморська організація захисту рослин (з 1994 р.), Ради Європи (з 1995 р.), Конференції з питань роззброєння (з 1996 р.), Центральноевропейської ініціативи (з 1996 р.), ін. [26, с. 12–14]. Виокремимо також участь України в СНД, ОЧЕС, співпрацю з МВФ (як спеціалізованою установою ООН, покликаною сприяти стабільності глобальної фінансової системи), СОТ (як системою регулювання міжнародної торгівлі), на шляху до ЄС та НАТО.

Зрештою, об'єднана Європа – захоплюючий проект сучасності, гаслом якого є “*In varietate concordia*” (Єдність у різноманітті). Радикальні зрушення відбуваються в Україні, європейському регіоні, світі. Україна, мов словами Ліни Костенко “Мадонна Перехресть”. І увага до нашого регіону в силу світових тенденцій, внутрішнього потенціалу, географічного розташування, духовного чинника зростатиме. До речі, на території країни в Закарпатті знаходиться географічний центр Європи (відмітка біля села Ділове Рахівського району), а в Криму ідентифікується географічний центр Євразії [27, с. 267]. Тобто, Україна “на жаль чи на щастя, належить до зони так званого міжцивілізаційного розламу” [27, с. 267].

Історична пам'ять, усвідомлення, образ країни в світі позначені усіма психолого-біологічними процесами живого організму, де мають місце “нить Аріадни і тістечка Мадлен” (нейронна сітка і свідомість) [32], за образним висловом професора, завідувача відділом загального мовознавства і лабораторії когнітивних досліджень Санкт-Петербурзького державного університету Тетяни Чернігівської, котрі визначають буття людини.

Коли розглядаємо історію України як єдність з всесвітньою, слушно виокремити головного її героя, зацентувати на людський чинник.

Шість вихідців з України: І. Мечников, З. Ваксман, Р. Гофман, С. Кузнець, Г. Шарпак, Ш. Агнон, стали лауреатами Нобелівської премії. Життя та творчість багатьох пов'язані з українським краєм: Ф. Нансен, І. Бунін, Б. Пастернак, О. Солженіцин, ін. [33, с. 60–87]. І у цьому контексті Україна має майбутнє. Серед відомих українських інтелектуалів у світі – родини Кістяківських, Ковалевських, Пулюя, Патонів, ін. [33, с. 147–175]. Власне, у кожній сфері наукового знання є кого назвати. Скажімо, серед піонерів авіації, космонавтики, ноосфери – Сергій Корольов, Ігор Сікорський, Володимир Вернадський, ін. [33, с. 151–153]. Українці потиху просуються в європейський і світовий простір. У тому числі й перемагаючи у спортивних змаганнях, мистецьких конкурсах і т.д., проводячи їх у себе. Поряд з цим, “освоюють” світ заробітчани, прагне за кордон молодь, інтелектуали, вбачаючи там кращі можливості для життя й діяльності.

Україна дедалі ясніше усвідомлює приналежність до Європи та світового співтовариства. Щоправда, не завжди зустрічає там відповідний відгук та розуміння проблем. Й з іншого боку, “сьогоднішня Україна – це потенційно існуюча держава європейського значення, що болісно намагається знайти національну форму й зміст в економічному, політичному й міжнародному плані” [27, с. 269].

XX–XXI століття – час суттєвих досягнень в області науки, техніки. Атом, космос, лазер, Інтернет, відкриття в області фізики, хімії, біології, медицини і т.д., досягнення в галузях економіки, культури, освіти змінюють життя людини і відкривають різні перспективи.

Революційні технологічні зміни попереджають цивілізаційне освоєння їх результатів у всіх сферах суспільного життя – економіці, демографічних процесах, політиці, культурі, мистецтві. І знову ж таки бачимо, що чільну роль у перетвореннях на Землі відіграють “провідні культурні регіони”, що створюють цивілізаційні моделі, при усіх складностях і протиріччях стають світовими еталонами зі всіма плюсами і мінусами, притаманними ... життю взагалі” [34, с. XVII].

Історія України твориться в нових умовах, надаючи Україні місце потужного ареалу, який резонує в світі й відчуває усі коливання планетарного контексту. На часі діяльність грамотних, освічених, глибокодуховних, професійно підготовлених людей. В автентичному і дедалі більш взаємопов’язаному світі відчуваємо себе частиною глобальної цивілізації, що розвивається, і складає матрицю загальних доль кожного.

Список використаних джерел

1. *Україна в європейських міжнародних відносинах*. Науковий збірник / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. – 526 с.
2. *Україна і Європа (1990–2000 рр.)*. Частина 1. Україна в міжнародних відносинах з країнами Центральної та Південно-Східної Європи. Анотована історична хроніка / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – 208 с.
3. *Україна і Європа (1990–2000 рр.)*. Частина 1. Україна в міжнародних відносинах з країнами-членами Європейського Союзу. Анотована історична хроніка / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – 123 с.
4. *Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього* / За редакцією доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2009. – 544 с.
5. *Культурно-цивілізаційний простір Європа і Україна: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку: колективна монографія* / Керівник авторського колективу і науковий редактор – доктор історичних наук, професор А. І. Кудряченко // Інститут європейських досліджень НАН України. – К.: Університет “Україна”, 2010. – 405 с.
6. *Україна в Європі: контекст міжнародних відносин* / За редакцією доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2011. – 632 с.
7. *Віднянський С. В.* Україна в європейському геополітичному просторі: проблеми та перспективи інтеграції / С. В. Віднянський // Україна дипломатична. Науковий підручник. – К., 2009. – Вип. 10. – С. 739–748.
8. *Віднянський С. В.* Проблеми всесвітньої історії в українській історіографії: стан та перспективи досліджень / С. В. Віднянський // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 5. У 2 ч.: Україна–Європа–Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку / Міжнародний збірник наукових праць на пошану проф. М. М. Алексієвця. – Ч. 1. – С. 50–61.
9. *Віднянський С. В.* Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією / С. Віднянський // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Вип. 6–7: 20-й річниця Незалежності України присвячується. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 24–39.
10. *Макар Ю.* Зовнішня політика України: наміри і реалії / Юрій Макар // Україна–Європа–Світ. – Вип. 1: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 189–198.
11. *Артьомов І. В.* Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції / І. В. Артьомов. – Ужгород: Ліра, 2008. – 336 с.
12. *Гальчинський А. С.* Україна на перехресті геополітичних інтересів / А. С. Гальчинський. – К.: Знання України, 2002. – 180 с.
13. *Павловський М. А.* Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ: Економіка, політологія, соціологія / М. А. Павловський. – К.: Техніка, 2001. – 309 с.
14. *Щербак Ю.* Україна: виклик і вибір. Перспективи України в глобалізованому світі XXI століття / Ю. Щербак. – К.: Дух і Літера, 2003. – 578 с.
15. *Гевко В.* Україна в контексті тенденцій сучасного світового розвитку / Вікторія Гевко // Україна–Європа–Світ. – Вип. 3: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 78–82.
16. *Алексієвць М.* Цивілізаційні аспекти еволюції української зовнішньої політики в період незалежності / Микола Алексієвць, Ярослав Секо // Україна–Європа–Світ. – Вип. 3: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 11–23.
17. *Левицька Н. М.* Історія України. Україні в світі: історія і сучасність / Левицька Надія Миколаївна. – К.: Кондор, 2011. – 418 с.
18. *Киридон А.* Українсько-польські відносини: “нова ера” співпраці / Алла Киридон // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 128–135.
19. *Україна–Європа–Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку*. Міжнародний науково-дослідницький проект // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 330–332.
20. *Терещенко Ю. І.* Україна і європейський світ: Нарис історії від творення Старокиїв. держави до кінця XIII ст. / Ю. І. Терещенко. – К.: Перун, 1996. – 496 с.
21. *Див. дет.: Алексієвць Л. М.* Києво-Могилянська академія в історії України і зарубіжних слов’янських країн / Леся Миколаївна Алексієвць. – Тернопіль, 1995. – 56 с.; Алексієвць Л. М. Києво-Могилянська академія і європейський світ (до 385-річчя заснування Академії) / Леся Миколаївна Алексієвць. – Тернопіль, 1999. – 68 с.; Алексієвць Л. М. Києво-Могилянська академія у суспільному житті України і зарубіжних країн (XVII–XVIII ст. ст.) / Леся Миколаївна Алексієвць. – Тернопіль, 1999. – 263 с.
22. *Історія* человечества. Том VII. XX век / Под ред. Сарвепали Гопала и Сергея Л. Тихвинского / Под общей ред. А. Н. Сахарова. – 842 с.
23. *Україна в Європі: контекст міжнародних відносин* / За редакцією доктора історичних наук, професора А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2011. – 632 с.
24. *Державотворчий процес в Україні 1991–2006*. – Київ: Наукова думка, 2007. – 912 с.
25. *Україна*. 10-й річниця незалежності присвячується. – Київ: Дніпро, 2001.
26. *Зовнішня політика України в умовах глобалізації*. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) /

Відп. ред. С. В. Віднянський. – К.: Генеза, 2004. – 616 с. 27. *Віднянський С.* Спроба осмислення минулого України в контексті всесвітньої історії / Степан Віднянський // Україна–Європа–Світ. – Вип.1: Міжнародний збірник наукових праць / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 257–269. 28. *Алексеев Ю. Н.* Украина и европейский глобализм (1989–2009) / Ю. Н. Алексеев. – К.: КСУ, 2010. – 416 с. 29. *Пароваткіна Г.* Куратор Першої київської бієнале Девід Елліот: “Ми живемо наприкінці епохи!” [Електронний ресурс] / Г. Пароваткіна, О. Вергеліс // Дзеркало тижня. Україна. – № 8. – 2 березня 2012. – Режим доступу: http://dt.ua/CULTURE/kurator_pershoiy_kiyivskoyi_bienale_devid_elliott_mi_zhivemo_paprikintsi_epohi-98141.html 30. *Верменич Я. В.* Локальна історія як науковий напрям: традиції й інновації / Ярослава Верменич. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – 284 с. 31. *Україна* в міжнародних організаціях: Навчальний посібник / [Макар Ю. І., Гдичинський Б. П., Макар В. Ю. та ін.]; за ред. Ю. І. Макара. – Чернівці: Прут, 2009. – 880 с. 32. *Черниговская Т. В.* Нить Ариды и пирожные Мадлен: нейронная сеть и сознание / Т. В. Черниговская // В мире науки. – 2012. – № 4. – С. 3–9. 33. *Левченко О.* Нобелівська інтелектуальна еліта й Україна / Олександр Левченко. – Тернопіль: ПП Ільчишин І. С., 2003. – 280 с. 34. *История человечества.* Том VI. / Под ред. Питера Матиаса и Николая Тодорова / Под общей ред. А. Н. Сахарова. – 630 с.

Николай Алексиевц, Леся Алексиевц

ИСТОРИЯ УКРАИНЫ – ОРГАНИЧЕСКАЯ ЧАСТЬ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

В статье обоснованы единство украинской истории с всемирной, место и роль Украинского государства в составе международной общности народов.

Ключевые слова: Украина, национальная история, всемирная история, международный контекст, Европейский Союз, Европа, мир, международные отношения.

Mykola Alexiyevets, Lesya Alexiyevets

HISTORY OF UKRAINE AS AN INTEGRAL PART OF THE WORLD HISTORY

In this paper, the author bases his arguments on unity of the Ukrainian history with the World history as well as the Ukrainian State's role in the structure of the international peoples' unity.

Key words: Ukraine, National History, World History, international context, European Unity, Europe, World, international relations.